

# Inspirationsmateriale

## 48384: Den styrkede pædagogiske læreplan

**Udviklet af:**

Navn: Birgitte Laursen

Titel: Adjunkt

Arbejdssted: VIA UC

Email: [birl@via.dk](mailto:birl@via.dk)

Tlf. 87551921

Juli 2018

# Indhold

1. Uddannelsens sammenhæng til jobområde (FKB) .....	3
1.1 Arbejdsfunktioner.....	3
1.2. Deltagerforudsætninger .....	3
1.3. Relevante uddannelser at kombinere med .....	3
2. Idéer til tilrettelæggelse .....	4
3. Temaer.....	5
3.1 Temaoversigt .....	5
3.2 Tema 1: Den styrkede pædagogiske læreplan - værdier, grundlagsforståelse og pejlemærker i den styrkede pædagogiske læreplan.....	6
3.3. Tema 2: Meningsfuld dokumentation og evaluering som metode til kontinuerlig justering og videreudvikling af praksis .....	14
3.4. Tema 3: Undersøgelse og inddragelse af børneperspektiver i tilrettelæggelsen af den konkrete pædagogiske dagligdag .....	16
3.5. Tema 4: Tilrettelæggelse af det fysiske, psykiske og æstetiske læringsmiljø samt deltageren som rollemodel .....	17
4. Opgaver og undervisningsmaterialer .....	19
Opgave 1: At arbejde med rutinesituationer som læringsrum i pædagogisk praksis .....	19
Opgave 2: LP-modellen som øvelses- og analyseredskab .....	20
Opgave 3: Fælles opmærksomhed og ICDP.....	22
5. Litteraturliste og materialer .....	23
Forslag til litteratur .....	23
FORSLAG TIL VIDEO .....	24
FORSLAG TIL MATERIALER.....	24
<b>6. Bilag</b>	

# 1. Uddannelsens sammenhæng til jobområde (FKB)

## Moder-FKB:

2629 Pædagogisk arbejde med børn og unge

### 1.1 Arbejdsfunktioner

Dagplejere, pædagogiske medhjælpere og pædagogiske assistenter, der arbejder i dagtilbud med en styrket pædagogisk læreplan.

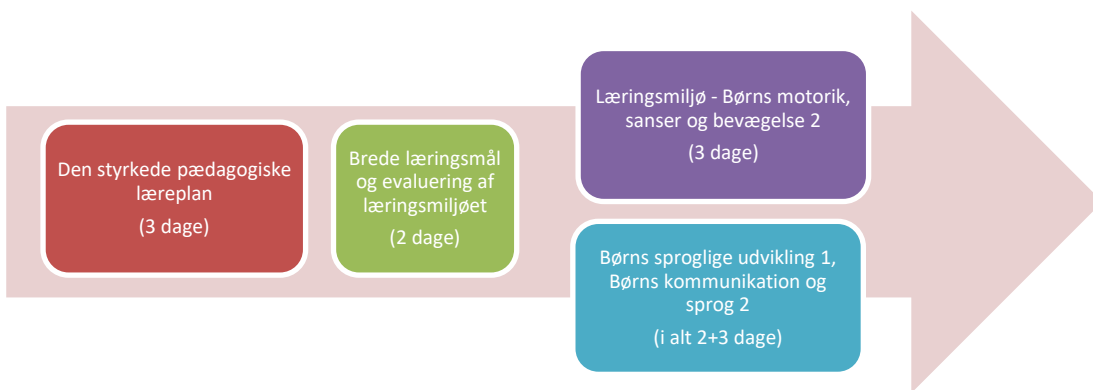
### 1.2. Deltagerforudsætninger

Det forudsættes, at deltagerne skal arbejde med den pædagogiske læreplan i den pædagogiske praksis, enten i dagpleje eller dagtilbud.

### 1.3. Relevante uddannelser at kombinere med

Uddannelsen anses som en 'grundsten', som alle øvrige uddannelser på dagtilbudsområdet. Uddannelsen skal især ses i sammenhæng med AMU-uddannelsen: *Brede læringsmål og evaluering af læringsmiljøet* og kan ligeledes kobles med AMU-uddannelsen *Refleksionsmetoder i den pædagogiske praksis* samt de AMU-uddannelser, der retter sig mod hvert af de 6 temaer i den styrkede pædagogiske læreplan. – Se nærmere om uddannelsens sammenhæng på <http://www.epos-amu.dk/Uddannelser/Kompetencebeskrivelser> .

Et eksempel på en konkret kombination, i forhold til en arbejdsplads med bestemte deltagerforudsætninger hos medarbejdergruppen, kunne være:



## 2. Idéer til tilrettelæggelse

Uddannelsen er af tre dages varighed og skal dække nedenstående handlingsorienterede mål:

1. Deltageren har viden om og forståelse for intentionen bag en styrket pædagogisk læreplan som ramme for det pædagogiske arbejde og kan på denne baggrund analysere og justere egen pædagogiske praksis.
2. Deltageren kan, med udgangspunkt i egen rolle og på baggrund af indsigt i en bred læringsforståelse, tilrettelægge et fysisk, psykisk og æstetisk læringsmiljø, som fremmer børnenes dannelse, trivsel, udvikling og læring.
3. Deltageren har viden om, hvordan børneperspektivet undersøges og inddrages i tilrettelæggelsen af den pædagogiske praksis.
4. Deltageren kan fremme deltagelsesmuligheder for alle børn i børnefællesskabet gennem forståelse for forudsætninger både hos det enkelte barn og gruppen af børn, herunder børn i udsatte positioner.
5. Deltageren kan reflektere over egen praksis og har viden om meningsfuld dokumentation og evaluering som metode til vurdering og videreudvikling af den pædagogiske praksis, der inddrager børneperspektivet og understøtter kvaliteten i de pædagogiske processer.

Det anbefales, at uddannelsen tilrettelægges som et splitforløb, hvor de første to dage er samlet omkring en indføring i intentionen bag den styrkede pædagogiske læreplan og en indsigt i den brede læringsforståelse. Derudover arbejder deltagerne med fokus på egen rolle og skaber idéer til, hvordan der i mellempærioden kan arbejdes i retning af et udviklende miljø, der med udgangspunkt i et børneperspektiv netop understøtter børns trivsel, udvikling, dannelse og læring.

Deltagerne får undervisning kombineret med procesøvelse og grupperefleksioner på disse to dage.

I mellempærioden arbejder deltagerne med at omsætte intentionen og forståelsen af det pædagogiske grundlag i den styrkede læreplan ved at afprøve forskellige tiltag i den daglige pædagogiske praksis.

De indsamlede erfaringer, danner på den tredje og sidste undervisningsdag baggrund for individuel og fælles refleksion. Det anbefales, at der laves gruppeprocesser, hvor det bliver muligt for deltagerne, i mindre grupper, yderligere at undersøge egen praksis og de afprøvninger, de har foretaget i den mellemliggende periode. Dette deles med de andre deltagere gennem fælles refleksion.

Gennem de tre undervisningsdage og i mellempærioden arbejdes der eksemplarisk med dokumentation og evaluering med henblik på vurdering og videreudvikling af deltagerens egen pædagogiske praksis.

## 3. Temaer

Inspirationsmaterialet er inddelt i fire overordnede temaer med undertemaer. Det er muligt at kombinere temaerne, som det bedst giver mening.

### 3.1 Temaoversigt

#### **Tema 1: Den styrkede pædagogiske læreplan - værdier, grundlagsforståelse og pejlemærker i den styrkede pædagogiske læreplan**

- Den pædagogiske læreplan før og nu
- Den brede læringsforståelse, grundlagsforståelse og arbejdet med læreplanstemaer på tværs
- Hvad er det gode børneliv? Om dannelse, leg, inddragelse og sociale fællesskaber

#### **Tema 2: Meningsfuld dokumentation og evaluering som metode til kontinuerlig justering og videreudvikling af praksis**

- Dokumentation og evaluering af pædagogisk praksis

#### **Tema 3: Undersøgelse og inddragelse af børneperspektiver i tilrettelæggelsen af den konkrete pædagogiske dagligdag**

- Børnesyn
- Børneperspektiv
- Undersøgelse af børns perspektiver

#### **Tema 4: Tilrettelæggelse af det fysiske, psykiske og æstetiske læringsmiljø og deltageren som rollemodel**


- Fysisk, psykisk og æstetisk læringsmiljø
- Deltageren som rollemodel
- Om at skabe deltagelsesmuligheder for alle børn

## 3.2 Tema 1: Den styrkede pædagogiske læreplan - værdier, grundlagsforståelse og pejlemærker i den styrkede pædagogiske læreplan

Dette tema er inddelt i tre undertemaer, hvoraf det første beskæftiger sig med den pædagogiske læreplan før og nu, det andet med en undersøgelse af den styrkede læreplans grundlags- og læringsforståelse og arbejdet med læreplanstemaer på tværs. Det tredje tema har fokus på det gode børneliv og beskæftiger sig med dannelse, leg, inddragelse og sociale fællesskaber.

### Den pædagogiske læreplan før og nu


Siden 2004 har alle danske dagtilbud, med udgangspunkt i en pædagogisk læreplan, skullet arbejde med at opstille mål for børns læring inden for seks lovgivningsfastsatte læreplanstemaer. Evalueringer viste, at meget gik godt i arbejdet med den pædagogiske læreplan, men der var også dele, som ikke havde nok opmærksomhed. Se nedenstående slide fra EPOS, som kan bruges til forklaring om intentionerne bag den reviderede pædagogiske læreplan.



### Den reviderede pædagogiske læreplan

**Why** Evalueringer viste at indhold og anvendelsen af den pædagogiske læreplan trængte til eftersyn:

- Manglede fælles retning/forståelse – der eksisterede ikke et fælles pædagogisk grundlag eller fælles temabeskrivelser
- En tendens til at arbejde for isoleret med de enkelte temaer, fremfor at tænke bredt og på tværs
- Læreplanen blev ikke betragtet som et redskab i arbejdet med børn i udsatte positioner
- Forældresamarbejdet handlede mere om praktiske forhold og konkrete aktiviteter end om børns trivsel og læring



På baggrund af evalueringen og som del af dagtilbudsaftalen *"Stærke dagtilbud - alle skal med i fællesskabet"* blev det i 2017 aftalt, at der skulle udarbejdes en ny lovgivningsmæssig ramme for arbejdet med den pædagogiske læreplan i dagtilbud.

Frem til lovforslaget har der været et løbende udviklingsarbejde fra Børne -og socialministeriet – i samråd med *Sammenhængsreformen, foråret 2017* (Sammenhængende offentlig sektor). Her har en arbejdsgruppe af forskellige repræsentanter fra praksis, videnspersoner og personer med bred forskningsmæssig viden på børneområdet i første omgang udviklet *"Master for en styrket pædagogisk læreplan"* (se litteraturliste). Den er efterhånden kendt i praksis som *"Masteren"* og i dag den platform, som det pædagogiske grundlag 'står på' – i den endelige hovedpublikation: *"Den styrkede pædagogiske læreplan – indhold og rammer for den styrkede pædagogiske læreplan"* (findes på EMU.dk). Sidstnævnte hovedpublikation skal deltagerne lære at kende.

Der er nu kommet et yderligere fokus på:

- En systematisk tilgang til læring – et mere nuanceret greb
- Samspil mellem aktiviteter og evaluering vha. et fælles læringsmiljø – og hvor dokumentation og evaluering ikke nødvendigvis består af "mere af"... men styrket kvalitativt
- At de seks læreplanstemaer skal 'tænkes på tværs' i den praktiske pædagogiske hverdag
- Børn i udsatte positioner – har både brug for at blive set individuelt, men også at indgå i fællesskaber – så det skal medtænkes i læreplanerne
- Forventninger til et bredere forældresamarbejde
- Samspejlet med folkeskolen – tænkt mere i sammenhænge, fremfor overgange
- Det pædagogiske arbejde gennem et fælles sprog

(oplæg fra ministeriet)

De enkelte elementer bliver uddybet senere i afsnittet.

De nye regler for den pædagogiske læreplan er vedtaget i Folketinget i maj 2018 og er trådt i kraft den 1. juli 2018. Kommunerne og dagtilbud er forpligtet til at have implementeret elementerne i den styrkede pædagogiske læreplan den 1. juli 2020.

Kommunalbestyrelsen skal ikke længere evaluere den pædagogiske læreplan hvert andet år, og dagtilbuddene skal ikke længere sætte lokale mål for børnegruppen.

Formålsparagraffen for arbejdet med den styrkede pædagogiske læreplan lyder:

*»§ 7. Dagtilbud skal fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge og pædagogiske læringsmiljøer, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et børneperspektiv.*

*Stk. 2. Dagtilbud skal i samarbejde med forældrene give børn omsorg og understøtte det enkelte barns trivsel, læring, udvikling og dannelse og bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst.*

*Stk. 3. Børn i dagtilbud skal have et fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø, som fremmer deres trivsel, sundhed, udvikling og læring.*

*Stk. 4. Dagtilbud skal give børn medbestemmelse, medansvar og forståelse for og oplevelse med demokrati. Dagtilbud skal som led heri bidrage til at udvikle børns selvstændighed, evner til at indgå i forpligtende fællesskaber og samhørighed med og integration i det danske samfund.*

*Stk. 5. Dagtilbud skal i samarbejde med forældrene sikre børn en god overgang fra hjem til dagtilbud. Dagtilbud skal endvidere i samarbejde med forældre og skole sikre børn en god sammenhængende overgang mellem dagtilbud og fra dagtilbud til fritidstilbud og skole ved at udvikle og understøtte deres grundlæggende kompetencer og lysten til at lære.«*

Formålsbestemmelsen fastsætter, at dagtilbud fremover skal fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem et trygt og pædagogisk læringsmiljø, hvor legen skal være grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i børns perspektiver. Fokus på børneperspektivet er med til at tydeliggøre, at barndommen har værdi i sig selv, og at det pædagogiske læringsmiljø skal tage udgangspunkt i et børneperspektiv, uanset om der er tale om rutinesituationer, børneinitierede situationer eller voksenplanlagte aktiviteter.

Det enkelte dagtilbud har ansvar for at etablere et pædagogisk læringsmiljø, der afspejler og tager højde for, at henholdsvis 0-2-årige børn og henholdsvis 3-5-årige børns behov og forudsætninger er væsensforskellige, og at det pædagogiske læringsmiljø derfor skal tilpasses og afspejle dette. Det indebærer f.eks., at dagplejen og vuggestuer, som typisk er tilbud målrettet 0-2-årige børn, skal realisere de fastsatte pædagogiske mål for aldersgruppen 0-2 år, så det pædagogiske læringsmiljø afspejler de mindste børns behov og forudsætninger. Og på samme måde skal pædagogisk personale, der arbejder med børn i alderen 3-5 år tilrettelægge praksis ud fra den aldersgruppes behov og forudsætninger.



## **Den brede læringsforståelse, grundlagsforståelse og arbejdet med læreplanstemaer på tværs**

I den styrkede pædagogiske læreplan er der formuleret et fælles pædagogisk grundlag. Dette grundlag udgør det fundament, der skal tages udgangspunkt i, når dagpleje, vuggestuer og børnehaver skal arbejde med den pædagogiske læreplan.

Det fælles grundlag består af følgende elementer:

- *Børnesyn*

Det at være barn er værdifuldt. Det pædagogiske personale og ledelsen må skabe rammer for et læringsmiljø, hvor børns bidrag bliver vigtige elementer i tilrettelæggelsen af pædagogisk praksis. Børn i dagtilbud skal ikke udelukkende forberedes til skolegang og voksenliv, men navnlig stimuleres, guides og udfordres med henblik på at støtte børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

- *Dannelse*

Børn i dagtilbud skal høres og tages alvorligt, og børn skal opleve at kunne øve indflydelse på udformningen af dagligdagen og aktiviteter uanset baggrund, køn, alder og kultur. Barnet skal inviteres til at være aktivt deltagende, så barnet er medskaber af egen læring som et led i dets dannelsesproces og demokratiske forståelse.

- *Leg*

Legen har værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud. Leg er grundlæggende for børns personlige og sociale udvikling og læring, og legen fremmer bl.a. identitet, selvværd, sociale kompetencer, virkelyst og nysgerrighed. Personalet er ansvarlig for at have opmærksomhed på samt skabe rammer i legen, så alle børn har mulighed for at deltage.

- *Børnefællesskaber*

Relationer og venskaber er afgørende for leg, dannelse og læring. Det pædagogiske personale skal sætte rammerne for det sociale rum og for børnefællesskaber, hvor alle børn har mulighed for at vise initiativ og være aktivt deltagende, og hvor der er plads til og respekt for alle, til dannelse af nye relationer og til at afprøve forskellige positioner og roller.

- *Læring*

Læring skal forstås bredt og sker bl.a. gennem leg, rutinesituationer, planlagte forløb og ved at få mulighed for at opleve nyt, ved at blive udfordret og ved at opleve, at de kan bidrage med nye innovative og kreative løsninger. Det pædagogiske læringsmiljø har til opgave at fremme børns følelsesmæssige, sociale, kognitive, kropslige og sproglige forståelse med fokus på, at læring sker gennem hele dagen i en vekselvirkning mellem bl.a. børneinitierede lege, rutinesituationer og voksenplanlagte forløb.

- *Læringsmiljøer*

Det pædagogiske læringsmiljø skal ses som et miljø, hvor der tages afsæt i det pædagogiske grundlag og arbejdes bevidst og målrettet med børns trivsel, udvikling, læring og dannelse. Det pædagogiske læringsmiljø er at være til stede hele dagen, og læringsmiljøet skal bl.a. give barnet mulighed for at eksperimentere og bruge fantasien, lege forskellige og udviklende lege samt gøre brug af emotionelle, sociale og kognitive kompetencer.

- *Forældresamarbejde*

Det daglige forældresamarbejde skal bygge på et tillidsfuldt og konstruktivt samarbejde, hvor barnets trivsel, udvikling, læring og dannelse er i højsædet. Familiesamarbejdet skal være differentieret, baseret på lokale traditioner og tilpasset den enkelte families behov. Det pædagogiske personale har ansvar for at inddrage forældrene i børnenes hverdagsliv, og forældrene har ansvar for at holde sig orienteret og bakke op om det arbejde, der foregår i forhold til barnets og børnegruppens trivsel og læring.

- *Børn i udsatte positioner*

Dagtilbuddet skal tage højde for, at børn i udsatte positioner bliver udfordret og oplever mestring i leg og aktiviteter, og at de voksne har positive forventninger til dem samt støtter det enkelte barn i dets trivsel, udvikling, læring og dannelse. Børn i udsatte positioner skal opleve at være betydningsfulde for fællesskabet i dagtilbuddet, ligesom deres forældre er tilsvarende betydningsfulde i forældrefællesskabet.

- *Sammenhænge*

Det pædagogiske personale skal tilrettelægge et pædagogisk læringsmiljø, der skaber sammenhæng til børnehaveklassen. I denne forbindelse handler sammenhæng om, at dagtilbuddene bl.a. skal støtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed, lære- og virkelyst, og at dagtilbud og skole samarbejder om både tematiske og pædagogiske forløb.

- *Overordnede pædagogiske mål*



Med den styrkede læreplan skal dagtilbuddene ikke længere opstille lokale mål for børns læring for hvert af de seks temaer. Der er nu givet 12 mål, to for hvert tema, som beskriver de indholdsmæssige områder, børn i dagtilbud skal stifte bekendtskab med i deres tid i dagtilbud. Der skal etableres læringsmiljøer inden for rammen af de pædagogiske mål funderet i den pædagogiske grundlagsforståelse.

Opdelingen i temaer har det formål at sikre, at børn får mulighed for at gøre sig brede erfaringer inden for de forskellige temaer, men samtidig er det vigtigt, at den pædagogiske praksis ikke opleves som opsplittet i seks forskellige temaer eller retninger. De seks temaer skal forstås i sammenhæng og i klart samspil med og afhængighed af hinanden. De seks temaer er udfoldet i temabeskrivelser, så der er en fælles forståelse af, hvad der menes med temaerne. Da denne uddannelse kun er en 'indføring' i forståelser bag de forskellige temaer, nævnes målene blot nedenfor, men man kan finde uddybende materiale i øvrige AMU-uddannelser, der hver især dækker de seks læreplanstemaer, ligesom der kan findes yderligere inspirationsmateriale på EMU.dk .

Målene for de enkelte temaer er:

#### **Mål for læreplanstemaet 'Alsidig personlig udvikling'**

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn, social- og kulturel baggrund.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil mellem børn og voksne og børn imellem, som er præget af tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Temabeskrivelsen rummer begreber som: Engagement, livsduelighed, gåpåmod og deltagelseskompetence.

#### **Mål for læreplanstema 'Krop, sanser og bevægelse'**

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner og forskellige former for bevægelse.

Temabeskrivelsen rummer begreber som: Krop, sanser, bevægelse.

#### **Mål for læreplanstema 'Social udvikling'**

1. Læringsmiljøet skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
2. Læringsmiljøet skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Temabeskrivelsen rummer begreber som:  
Deltagelse og medindflydelse, empati og legens betydning for social læring.

#### **Mål for læreplanstema 'Kommunikation og sprog'**

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mulighed for at udvikle sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Temabeskrivelsen rummer begreber som:  
Interaktioner, sproglige rollemønstre, fællesskaber.

### **Mål for læreplanstema 'Natur, udeliv og science'**

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som stimulerer og udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturtyper og levende organismer samt en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

Temabeskrivelsen rummer begreber som: Natur, udeliv og science.

### **Mål for læreplanstema 'Kultur, æstetik og fællesskab'**

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, så børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Målene er således formuleret som brede, generelle og fælles mål for det, børn skal møde i læringsmiljøet, og som får betydning for børnenes mulighed for læring og udvikling. Der er ikke i så høj grad fokus på børnenes resultater, men på de læringsmiljøer de tilbydes. Det pædagogiske personales måde at indgå, tilrettelægge og være til stede i læringsmiljøet er afgørende for det, børnene kan få ud af at være i dagpleje, vuggestue eller børnehave.

De brede mål skal bidrage til sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og det pædagogiske fundament på den ene side og børns læring, trivsel, udvikling og dannelse på den anden side. De pædagogiske mål for læringsmiljøerne er formuleret bredt og overordnet, og de giver dermed plads til lokal tilpasning og til den aktuelle børnegruppe.

## **Hvad er det gode børneliv? Om leg, dannelse, inddragelse og sociale fællesskaber**

Det gode børneliv handler bl.a. om børns trivsel, udvikling, læring og dannelse. Det handler ligeledes om barnets mulighed for at føle sig betydningsfuld i og kunne øve indflydelse på hverdagslivet i sit dagtilbud, og at andre børn og voksne har positive forventninger til barnet.

De voksne skal værne om børns ret til at være børn, drage omsorg for dem og tilrettelægge læringsmiljøet med indsigt i og forståelse for børns forskelligheder på tværs af alder, køn og kultur.

### **Leg**

Legen har først og fremmest værdi i sig selv og kan ikke reduceres til blot at have en funktion. I legen interagerer børn med hinanden, afprøver forskellige tiltag og bliver spejlet i samspillet med den anden. I legen sker der en socialiserings- og dannelsesproces, hvilket gør det væsentligt for alle børn at have mulighed for at deltage i leg. Det er de voksne, som skal skabe dette mulighedsrum. De voksne må indimellem deltage i leg både for at finde ud af, hvad børnene er optagede af men også for at guide børn, som har svært ved at komme ind i legen. Det kan være nødvendigt, at den voksne rammesætter legen med henblik på, at børn kan deltage og så legen udvikler sig positivt for børnene.

I legen har børn mulighed for at:

1. undersøge hvordan det er at være menneske
2. leve sammen med både sig selv og andre
3. møde det kendte og det ukendte i åbenhed
4. tilegne sig et bredt repertoire af kulturelle praksisformer, der muliggør ejerskab og deltagelse

### **Dannelse**

Dagtilbud skal fremme børns dannelse, hvor barnet som aktiv deltager forankrer værdier og viden i sin egen personlighed som en pejling på, hvordan det skal orientere sig og handle i en global verden som et hensynsfuldt, kritisk og demokratisk menneske.

Dannelse handler om grundlæggende værdier, og de voksne skal reflektere over og tage aktivt stilling til, hvilke værdier der skal være til stede i læringsfællesskabet, for at børn kan lære noget bestemt såvel individuelt som socialt. I en dannelsesproces skal børn både anerkendes for dem, de er og for dem, de er på vej til at blive.

### **Inddragelse**

Det pædagogiske personale skal have blik for, hvad børnene er optagede af og inddrage dem i forbindelse med planlægningen af hverdagen i dagtilbuddet. Børn skal opleve, at de bliver taget alvorligt, at der bliver

lyttet til dem, at de har medbestemmelse, således at deres initiativer kan blive ført ud i livet. De voksne har ansvar for at skabe rammer, hvori børn har mulighed for at udfolde sig, og børn og voksne kan sammen reflektere over, hvad og hvordan en eventuel leg skal udformes og udvikles.

### **Sociale fællesskaber**

Børn udvikler sig gennem deltagelse i sociale fællesskaber i bl.a. dagtilbuddet. Det pædagogiske læringsmiljø har til opgave at fremme børns sociale udvikling, og det er essentielt, at børn får mulighed for at føle sig som en del af det mindre sociale fællesskab med en gruppe af børn og som en del af det større fællesskab i dagplejen/legestuen, vuggestuen og børnehaven. Det sociale fællesskab skal skabe rum for alle børn og ligeledes have blik for at skabe balance mellem individ og fællesskab i dagtilbuddet.

### **3.3. Tema 2: Meningsfuld dokumentation og evaluering som metode til kontinuerlig justering og videreudvikling af praksis**

Dette undertema handler om en overordnet forståelse og introduktion til betydningen af dokumentation og evaluering. For nærmere uddybelse henvises til AMU-uddannelsen: "Brede læringsmål og evaluering af læringsmiljøet".

I lovgrundlaget fremgår det, at:

*»§ 9 Stk. 2. Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet, som skal udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø. Lederen er ansvarlig for, at arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen skal tage udgangspunkt i de pædagogiske mål, som er fastsat i medfør af § 8, stk. 9, herunder en vurdering af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Evalueringen skal offentliggøres.*

*Stk. 3. Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at sikre en løbende pædagogisk dokumentation af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Den pædagogiske dokumentation skal indgå i evalueringen efter stk. 2, 2. pkt.«*

## **Dokumentation og evaluering**

Kravet om at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet skal understøtte, at det pædagogiske personale udvikler en faglig selvkritisk og reflekteret tilgang til planlægning og evaluering af pædagogisk praksis. Den faglige og selvkritiske tilgang skal understøtte, at det pædagogiske personale får øje på egen praksis, tænker over den og ser mulighederne for eventuelt at justere og ændre praksis. Praksis skal fastholdes gennem pædagogisk dokumentation og danne grundlag for analyse af og systematisk refleksion over sammenhængen mellem læringsmiljø og børnegruppens trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Det er således ikke hensigten, at det enkelte barn skal evalueres, men fokus i evalueringen er netop på sammenhængen mellem læringsmiljøet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse, herunder en undersøgelse af, hvorvidt det pædagogiske læringsmiljø fører til den trivsel, læring, udvikling og dannelse, der ønskes.

Den pædagogiske dokumentation vil kunne tage mange former i og bestå af forskellige måder at beskrive børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse på. Eksempler herpå kan være praksisfortællinger, fotos, videoptagelser, observationer, screeninger, relationskemaer, børneinterviews, tegninger m.v. Når det pædagogiske personale skal vælge dokumentationsform, kræver det en opmærksomhed på, hvad formålet er, og hvem målgruppen er. Iagttagelser af børnefællesskaber kan eventuelt anvendes i forhold til at skabe overblik over mønstre i børnenes relationer, og hvordan disse udspiller sig, hvor dialog og interviews med konkrete børn kan bruges til at få indblik i børns perspektiver på dagligdagen i dagtilbuddet og dermed lade perspektiverne indgå i tilrettelæggelsen af en meningsfuld pædagogisk praksis.

Denne del af undervisningen kan man justere i omfang, alt efter om deltagerne også skal tage AMU-uddannelsen: *Brede læringsmål og evaluering af læringsmiljøet.*

### 3.4. Tema 3: Undersøgelse og inddragelse af børneperspektiver i tilrettelæggelsen af den konkrete pædagogiske dagligdag

Undertemaerne omhandler børnesyn, børns perspektiver og undersøgelse af disse.

#### **Børnesyn**

I den styrkede læreplan er synet på børn og barndommen fremhævet og blevet en del af den grundlæggende forståelse, udmøntningen af den pædagogiske læreplan i pædagogisk praksis skal tage udgangspunkt i. Ifølge FN's børnekonvention har alle børn ret til leg og medbestemmelse i deres barndom. Dette betyder, at danske dagtilbud er forpligtede til at give børn medbestemmelse og kontinuerligt skabe og udvikle læringsmiljøer, der tager udgangspunkt i børns perspektiver. Pædagogisk personale skal tage børns perspektiver alvorligt og søge at inddrage disse i planlægningen og tilrettelæggelsen af daglig pædagogisk praksis. Den børneinitierede leg skal fremmes og understøttes af det pædagogiske personale, som har fokus på at værne om børnenes initiativer, fantasi, kreativitet og virkelyst.

#### **Børneperspektiv**

I lovgrundlaget for en styrket pædagogisk læreplan lyder det:

*»§ 7. Dagtilbud skal fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge og pædagogiske læringsmiljøer, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et børneperspektiv.«*

Børns perspektiver skal tages alvorligt og inddrages i planlægningen af pædagogisk praksis. Det at være optaget af børns perspektiver og deltagelsesmuligheder i den lokale pædagogiske praksis handler ikke udelukkende om at sikre, at børn har indflydelse på og medbestemmelse over eget liv. At være undersøgende på børns perspektiver bidrager til, at det pædagogiske personale kan styrke og kvalificere tilrettelæggelsen af pædagogiske læringsmiljøer i dagtilbuddet.

#### Undersøgelse af børneperspektiver

Med henblik på at tilrettelægge pædagogisk praksis med udgangspunkt i et børneperspektiv bliver det vigtigt bl.a. at gå på opdagelse i og undersøge, hvad børnene aktuelt er optaget af, hvilke relationer der viser sig i børnegruppen, og hvorvidt alle børn har mulighed for at deltage og danne relationer inden for de rammer, det pædagogiske personale har opstillet for læringsmiljøet i dagtilbuddet. Barnets oplevelse af mening er en forudsætning for, at barnet er motiveret for at deltage og at der kan finde læring sted.



Meningsfulde læringssituationer giver energi, motivation og virkelyst hos både det enkelte barn som hos børnegruppen og kan tilføre energi til at indgå i fremtidige læringssituationer.

At undersøge børns perspektiver kræver, at det pædagogiske personale stiller sig åbent og eksplorativt, og at de gennem samtale, samspil og leg med børn giver sig selv mulighed for at få øje på børns handlinger i de kontekster, de indgår i. Se evt. inspiration i litteraturlisten.

### **3.5. Tema 4: Tilrettelæggelse af det fysiske, psykiske og æstetiske læringsmiljø samt deltageren som rollemodel**

Det sidste tema har fokus på læringsmiljøer, på at være rollemodel og på vigtigheden af at skabe deltagelsesmuligheder for alle børn.

#### **Fysisk, psykisk og æstetisk læringsmiljø**

De danske dagtilbud skal integrere arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske læringsmiljø i det pædagogiske arbejde med at etablere, analysere og justere de pædagogiske læringsmiljøer, som børn møder i deres hverdag i dagtilbuddet.

*Det fysiske læringsmiljø* kan omhandle den fysiske indretning herunder plads til fysisk udfoldelse og stille aktiviteter. Det fysiske læringsmiljø omhandler ligeledes støjniveau, garderobe, legeplads samt udearealer og kræver et blik på, hvorledes det bliver muligt at ved at arbejde med at reducere støjniveauet i dagtilbuddet kan medvirke til at skabe et bedre miljø for alle børns trivsel, udvikling og læring.

*Det psykiske læringsmiljø* kan handle om samspillet mellem voksne og børn, om hvilke værdier der kendetegner dette samspil, og hvorledes disse værdier er synlige i samspil mellem børn, mellem børn og voksne og mellem voksne. Herunder kan det psykiske læringsmiljø handle om, hvorvidt der i sprog og adfærd er accept af forskellighed, om børn er gode til at udvise omsorg for hinanden etc.

*Det æstetiske læringsmiljø* kan omhandle, hvorvidt dagtilbuddets indretning og udsmykning virker stimulerende og inspirerende på børnene, hvorvidt børn har adgang til forskellige måder at udtrykke, fordybe og udfolde sig på såvel indenfor som udendørs.

Pædagogisk personale i dagtilbud skal således arbejde med at understøtte sammenhængen mellem det fysiske, psykiske og æstetiske læringsmiljø på den ene side og børns trivsel, udvikling og læring på den anden side. Der findes en del materiale og ligeledes videoer (se litteraturlisten), som illustrerer og omsætter, hvordan det udfolder sig i den pædagogiske hverdag.

### **Deltageren som rollemodel**

Det pædagogiske personale i danske dagtilbud har ansvar for at tilrettelægge et læringsmiljø, som gennem leg, voksenplanlagte aktiviteter og daglige rutiner giver børnene mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes. Børn udvikler sig i samspil med deres omgivelser herunder både børn og voksne i dagtilbuddet.

Som voksen er det vigtigt at være sig sit ansvar som rollemodel bevidst og herved træffe velovervejede valg i den daglige pædagogiske praksis. Den voksne skal have blik for og indgå i relation med hvert barn for at understøtte barnet i dets udvikling, hvilket kræver, at den voksne kontinuerligt reflekterer over, hvordan dette bedst lader sig gøre i den aktuelle situation.

Den voksne skal ligeledes være undersøgende i forhold til, hvornår og hvordan han eller hun skal deltage i leg eller blot observere og lade sig informere af børnenes leg og indbyrdes samspil. (Spørgsmål til selvrefleksion, Grundfaglig viden om, s. 138)

### **Om at skabe deltagelsesmuligheder for alle børn**

Af den styrkede pædagogiske læreplans lovgrundlag fremgår det, at:

*»§8. Stk. 3. Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det enkelte dagtilbud hele dagen etablerer et pædagogisk læringsmiljø, der med leg, planlagte vokseninitierede aktiviteter, spontane aktiviteter, børneinitierede aktiviteter og daglige rutiner giver børnene mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes. Det pædagogiske læringsmiljø skal tilrettelægges, så det inddrager hensynet til børnenes perspektiv og deltagelse, børnefællesskabet, børnegruppens sammensætning og børnenes forskellige forudsætninger.«*

Pædagoger i danske dagtilbud har til ansvar at tilrettelægge pædagogisk praksis og må kontinuerligt undersøge, hvad børn er optagede af, og ved hjælp af informationer fra disse undersøgelser justere praksis. Pædagogisk personale har behov for at orientere sig i og skabe viden om børns perspektiver og om deres indbyrdes samspil. Ved at undersøge og justere praksis kan det pædagogiske personale forandre betingelser og skabe nye muligheder for børns måder at tage del i fællesskabet på. Børns fællesskaber har essentiel betydning for børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse, og derfor har de voksne en rolle i at organisere læringsmiljøet og fællesskabet i dagtilbuddet på en måde, så alle børn kan være med og bidrage ind i børnefællesskabet. Barnets oplevelse af mening er en forudsætning for, at barnet er motiveret for at deltage, og at der kan finde læring sted. Meningsfulde læringsituationer giver energi, motivation og virkelyst hos både det enkelte barn som hos børnegruppen og kan tilføre energi til at indgå i fremtidige læringsituationer.

## 4. Opgaver og undervisningsmaterialer

Denne del af inspirationsmaterialet indeholder forskellige idéer til opgaver og materialer, som kan sættes i anvendelse i undervisningen eller i mellemprioriteten med henblik på at omsætte ovenstående viden.

For hver opgave er der angivet et formål og herefter beskrevet, hvordan man kan arbejde med opgaven. Det kan være væsentligt forinden at undersøge, om deltagerne, eller evt. den kommune deltagerne kommer fra, arbejder med bestemte metoder for dokumentation og evaluering. I så fald kan opgaverne formuleres, så de kan passe til den praksis, deltagerne er bekendte med og skal arbejde videre med.

### Opgave 1: At arbejde med rutinesituationer som læringsrum i pædagogisk praksis

Børn lærer gennem hele dagen i dagtilbuddet og tilrettelæggelsen af de pædagogiske rutiner som læringsrum kræver refleksion og bevidsthed hos personalet om, hvordan rutinesituationer kan tilrettelægges optimalt for alle børn. Hverdagsrutiner foregår ofte i et fællesskab, hvor børnene lærer af og spejler hinanden, og hvor hvert barn deltager og bidrager med det, barnet kan.

#### Formål:

Deltageren skal få øje på, undersøge og planlægge egne rutinesituationer ud fra viden om børns læring i de daglige rutiner.

#### Hvordan:

Med udgangspunkt i en forståelse af, at læring ikke kun opstår i planlagte aktiviteter vises filmen "Læringen ligger i lommen på flyverdragten" af Søren Smidt UCC (se FORSLAG TIL VIDEO) og efterfølgende igangsættes en øvelse, som skal få deltageren til at undersøge og planlægge egne dagligdagsrutiner.

Øvelsen kan foregå ved at deltageren:

1. Udvalger en konkret hverdagsrutine fra egen praksis
2. Undersøger den for læringspotentialer (Husk her bl.a. den brede læringsforståelse og de 12 mål fra de 6 læreplanstemaer). Fx kan deltageren undersøge, hvordan der arbejdes med borddækning, og hvordan denne aktivitet understøtter udvikling af fx sproglige, motoriske og sociale færdigheder
3. Opstiller mål for arbejdet med hverdagsrutinen og kommer med konkrete bud på, hvordan rutinen i dagligdagen kan organiseres, så der for børnene er tid til at afprøve, øve, gentage og lykkes

Øvelsen kan anvendes i den mellemliggende periode, hvor deltagerne via tablet eller telefon filmer sig selv og børn i forbindelse med hverdagsrutiner, og disse film danner efterfølgende baggrund for refleksion og idéudveksling, når deltagerne mødes den tredje undervisningsdag. Her kan der evt. sættes et yderligere perspektiv på øvelsen, der handler om evaluering og dokumentation:

4. Hvad gik godt med den udvalgte hverdagspraksisrutine? Hvad gik mindre godt? Er målet nået? Hvordan kan man yderligere komme frem mod målet?
5. Hvordan kan det være med til at udvikle praksis? Hvad kan være dokumentation, som der kan bruges videre i udviklingen af praksis? Hvordan kan man inddrage børneperspektivet i dokumentation af den valgte hverdagspraksisrutine?

## Opgave 2: LP-modellen som øvelses- og analyseredskab

### Formål:

Deltageren skal gives mulighed for at vurdere, reflektere og videreudvikle egen praksis.

### Hvordan:

I det konkrete arbejde med modellen får deltagerne til opgave at:

1. Finde den problemstilling de vil blive klogere på og kort beskrive den i den midterste cirkel.
2. Hjælpe hinanden med at indkredse de mulige opretholdende faktorer, der kan være i spil og skrive dem ind i cirklerne omkring midten. Hver sætning startes med: Gad vide om..
3. Undersøge om de er omkring opretholdende faktorer, som både er knyttet til: Individperspektivet, Aktørperspektivet og Kontekstperspektivet.
4. Udvælge den/de opretholdende faktorer, som de mener er den vigtigste at arbejde videre med.

LP er en forkortelse for "læringsmiljø og pædagogisk analyse". Det er en analysemodel med fokus på læringsmiljøets betydning for børn og unges trivsel, læring og udvikling. Modellen fokuserer på interaktioner mellem barnet og omgivelserne og lægger op til refleksion over den pædagogiske praksis.

Modellen opererer med tre perspektiver eller positioner, hvorfra det bliver muligt at betragte forhold omkring et barn:

*Individ perspektivet:* Faktuelle forhold med fokus på barnets forudsætninger, hjemmeforhold, skader, vanskeligheder og styrker.

*Aktør perspektivet:* Barnets hensigter og indlevelse med fokus på individets virkelighedsopfattelse og mestringsstrategier.

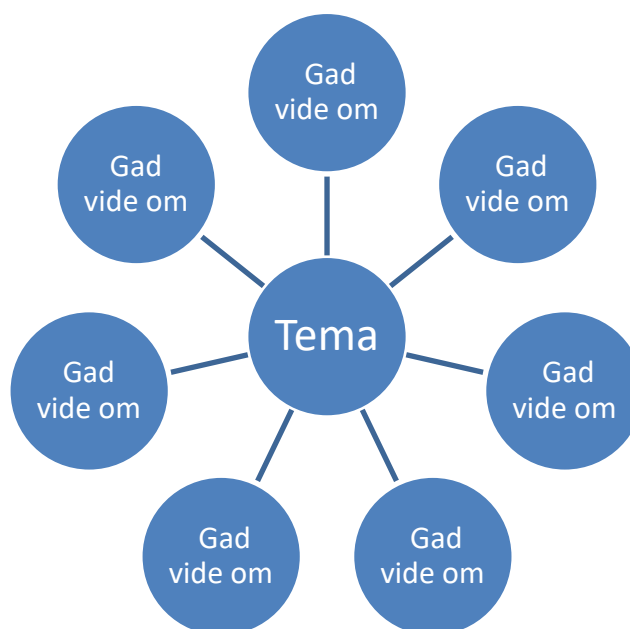
*Kontekst perspektivet:* Personalet og miljøet (herunder de andre børn) omkring barnet med fokus på læringsmiljøet, kulturen og pædagogikken.

Udgangspunktet er, at en udfordring eller et problem ikke kun ligger hos barnet, men at det er nødvendigt at se på den rolle som f.eks. det pædagogiske personale, de andre børn og forældrene spiller. Det centrale bliver at få øje på de forhold omkring barnet, som gør sig gældende, udarbejde en analyse af egen praksis og på baggrund af denne efterfølgende udarbejde forslag til en pædagogisk indsats.

På denne måde kan der skabes drøftelser af begreber som: Betydningen af sociale fællesskaber og læringsmiljø, inddragelse og medbestemmelse, dannelse individuelt og i samspil med andre, legens betydning, tegn på trivsel, tegn på udvikling, hvordan der skabes læring m.m.

LP-modellen opererer desuden med et begreb, der kaldes opretholdende faktorer og som omhandler, hvordan det pædagogiske personale systematisk undersøger, hvordan en pædagogisk udfordring udspiller sig og hvilke mulige årsager, der findes. Af opretholdende faktorer kan nævnes dårlig relation mellem barn og pædagogisk personale, negative relationer mellem børnene og at børnene får for få udfordringer og muligheder.

Skematisk kan LP-modellen se sådan ud:



## Opgave 3: Fælles opmærksomhed og ICDP

### Formål:

Deltageren kan få fokus på barnets perspektiv og på, hvordan relationen mellem barn og voksen kan styrkes.

### Hvordan:

Deltageren kan i den mellemliggende periode øve sig i at arbejde med at styrke relationen til børn ved at gøre brug af metoden.

En konkret metode til at arbejde med den fælles opmærksomhed er ICDP (International Child Development Programme) udviklet af Karsten Hundeide, professor i psykologi. (se FORSLAG TIL VIDEO)

Konkret består modellen af 3 dialoger og 8 samspilstemaer.

1. Den følelsesmæssige dialog:

Vis positive følelser – vis glæde for barnet

Se barnets initiativ – tilpas dig

Inviter til samtale – lyt og svar

Giv barnet anerkendelse for det, det kan

2. Den meningsskabende dialog:

Hjælp barnet med at fokusere dets opmærksomhed

Fasthold barnets opmærksomhed – vis følelser og entusiasme

Forbind barnets oplevelse – uddyb og forklar

3. Den guidende dialog:

Fortæl barnet, hvad det må og skal – sæt grænser på en positiv måde og vis alternativer

## 5. Litteraturliste og materialer

### Forslag til litteratur

1. Hovedpublikation med lovgivning, pædagogisk grundlag og beskrivelse af læreplanstemaer – findes på [www.emu.dk/omraade/dagtilbud](http://www.emu.dk/omraade/dagtilbud)
2. Inspirationsmaterialer fra EVA, offentliggøres snarest på EMU.dk
3. En styrket pædagogisk læreplan: Arbejdsgruppernes udkast til temabeskrivelser, brede, pædagogiske læringsmål og punkter om det gode læringsmiljø. Lokaliseret på:  
<https://fobu.dk/media/836806/arbejdsgruppernes-samlede-bidrag.pdf>
4. Ministeriet for børn, undervisning og ligestilling (2016). *Master for en styrket pædagogisk læreplan* – pædagogisk grundlag og ramme for det videre arbejde med læreplanstemaer og få brede pædagogiske læringsmål (grundlaget for den endelige hovedpublikation)  
<http://socialministeriet.dk/media/18433/master-for-en-styrket-paedagoiske-laereplan.pdf>  
[http://socialministeriet.dk/media/18633/staerke-dagtilbud\\_publication-endelig.pdf](http://socialministeriet.dk/media/18633/staerke-dagtilbud_publication-endelig.pdf)
5. Formålsparagraf, lokaliseret på:  
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=201526>
6. Værd at vide om den styrkede pædagogiske læreplan, FOA  
[https://www.foa.dk/.../styrket%20paedagogisk%20laereplan/pa\\_værd%20at%20vide%...](https://www.foa.dk/.../styrket%20paedagogisk%20laereplan/pa_værd%20at%20vide%...)
7. Sådan bruger du det pædagogiske grundlag, FOA  
<https://www.foa.dk/~media/9778BB68D41F4A63B48CB91944062876.ashx>
8. Godt på vej, dagtilbuddets betydning, KL  
[www.kl.dk/ImageVaultFiles/id\\_81109/.../Godt\\_p-\\_vej\\_-\\_Dagtilbuddets\\_betydning](http://www.kl.dk/ImageVaultFiles/id_81109/.../Godt_p-_vej_-_Dagtilbuddets_betydning).
9. Hansen, J. H. (2009). *Narrativ dokumentation. En metode til udvikling af pædagogisk arbejde*. Akademisk Forlag
10. Hundeide, Karsten (2016). *Introduktion til ICDP-programmet*. Institut for Relationspsykologi.
11. Johansson, E. & Samuelsson, I. P. (2011). *Lærerig leg – børns læring gennem samspil* (s. 48-87). Dafolo
12. Nordahl, T. (2012) *Kvalitet i dagtilbuddet: hva sier barna?* Paideia
13. Pedersen, U. & Schulz, A. (2012). *Udsatte børn og inkluderende læringsmiljøer i dagplejen*. Dafolo

14. Smidt, S. (2016) *Pædagogiske rutiner og hverdagspædagogik*. Professionshøjskolen UCC. Lokaliseret på: [https://ucc.dk/sites/default/files/paedagogiske\\_rutiner\\_og\\_hverdagspaedagogik.pdf](https://ucc.dk/sites/default/files/paedagogiske_rutiner_og_hverdagspaedagogik.pdf)
15. Togsverd, L. & Jørgensen, H. H. (2018). Det gode børneliv og pædagogers børnesyn. I: *Den styrkede læreplan i dagtilbud*. Dafolo
16. Togsverd, L. (2016). Når pædagogik skal gøres op i "kvalitet". *VERA*, årgang juni 2016, hæfte 75
17. Warming, H. (2017). Børnesyn og børneperspektiv. I: Mortensen, T. H. (red.), *Grundfaglig viden om pædagogiske miljøer og aktiviteter*. Akademisk forlag
18. Kousholt, Dorte. Børnefællesskaber og familieliv – børns hverdagsliv på tværs af daginstitution og hjem. Dansk psykologisk forlag

## FORSLAG TIL VIDEO

1. Et inkluderende grundsyn i praksis (2015). *Udvikling i fællesskaber*. Lokaliseret på: <https://www.youtube.com/watch?v=rWDuk4azViU>
2. EVA (2017). *Organisering af godt læringsmiljø i dagtilbud*. Lokaliseret på: <https://www.youtube.com/watch?v=6-0ur9zITY8>
3. Filmkompagniet (2009). *ICDP i praksis*. Lokaliseret på: <https://www.youtube.com/watch?v=eKI9HzX4cL4>
4. FOA (2015). *Didaktik i dagplejen*. Lokaliseret på: [https://www.youtube.com/watch?time\\_continue=4&v=30cFWqNPf3E](https://www.youtube.com/watch?time_continue=4&v=30cFWqNPf3E)
5. Professionshøjskolen UCC (2016). *Rutinepædagogik i danske daginstitutioner*. Lokaliseret på: <https://www.youtube.com/watch?v=vweASReRNT0>

## FORSLAG TIL MATERIALER

1. EVA (2017). *Organisering af et godt læringsmiljø*. Lokaliseret på: <https://www.eva.dk/dagtilbud-boern/organisering-godt-laeringsmiljoe-dagtilbud-introduktion>
2. FOA (2015). *Didaktik i dagplejen*. Lokaliseret på: <https://www.foa.dk/forbund/publikationer?pieceid=1173>
3. LP-modellen <https://www.emu.dk/modul/lp-modellen-et-v%C3%A6rkt%C3%B8j-til-udvikling-og-kultur%C3%A6ndring-i-organisationer>